

מבט על, גיליון 261, 26 במאי 2011

מנאום בר-אילן עד הנאום בקונגרס – ההישרדות הפוליטית היא שקובעת

עודד ערן

נאומו של ראש הממשלה בפני המושב המשותף של שני בתי הקונגרס האמריקאי (24 במאי 2011) היה השלישי בסדרה, שבה הוא הציג את משנתו בנושא הפלסטיני. הראשון, באוניברסיטת בר-אילן, נישא ביוני 2009 והשני נישא בכנסת ב-16 במאי 2011. ההבדלים, דקים ככל שיהיו, בשלוש נאומי היסוד מלמדים על התפתחות זהירה ומדודה ועל ניסיון להתמודד עם שני סוגי לחצים – זה מבפנים וזה של הקהילה הבינלאומית. בזירה הפנימית צריך ראש הממשלה נתניהו להתמודד מחד עם לחצי של השותף הזוטר, אך החשוב במערכת האיוונים העדינה, אהוד ברק ושל שותפיו מימין, כמו ישראל ביתנו והמחנה היותר לאומני בליכוד עצמו.

תוחלת החיים של ממשלות בישראל היא שנתיים. לנתניהו, שכבר חלף על פני המשוכה הזו, יש סיכוי סביר למצות את מלא תקופת הכהונה ולהגיע כראש ממשלה לבחירות בנובמבר 2013. הנחת המוצא בניתוח נאומיו של נתניהו צריכה להיות, כי שרידותו הפוליטית היא יעד מרכזי במערכת שיקוליו.

גם את התנהלותו של נתניהו בשבוע האחרון מול הנשיא אובמה צריך לפרש כתוצאה של מציאת הפשרה והאיוון בין הלחצים הפוליטיים הפנימיים והצרכים החיצוניים. תגובת הבזק הנרגנת לאמירה של אובמה, כי הפתרון הטריטוריאלי לסכסוך הישראלי-פלסטיני יתבסס על קווי 1967 וחילופי שטחים מוסכמים, נועדה בעיקר לצרכי פנים. בנאומו בפני הקונגרס עשה נתניהו מאמץ ניכר לתקן את הנזק שנגרם ליחסיו עם אובמה, תוך שהוא מעניק לו שבחים ומצטט את דבריו, אף כי כמובן שלא בנושא קווי 1967. נותרת פתוחה השאלה האם בנאומו בקונגרס העניק נתניהו לאובמה כלים למניעת הדיון באו"ם בספטמבר. את נאומו של נתניהו בפני הקונגרס צריך לקרוא גם על רקע הנטייה הטבעית של מדינאים לאמץ את גישת ההמתנה בציפייה להתבהרות המפה הפוליטית. ההתפתחויות בעולם הערבי אינן מסבירות את הססנותו של נתניהו בעבר. עם זאת צריך להביא בחשבון בניתוח עמדותיו העכשוויות היינו, ניתן להסביר חלקית הססנות בגישתו הנוכחית של נתניהו על רקע אי הבהירות ונזילות המערכת הפוליטית המזרח-תיכונית, אף כי גם במצב זה נתניהו היה יכול להוסיף מרכיבים בנאומו בלא לסכן את שרידותו הפוליטית.

מאידך בזירה הבינלאומית זקוק ראש הממשלה נתניהו לתמיכתו של הנשיא אובמה ומנהיגים מרכזיים בגוש המערבי ואלו לוחצים עליו להציג משנה מתונה, כדי לסייע להם למנוע דיון והחלטה בעצרת הכללית של האו"ם שתתכנס כמדי שנה, בספטמבר הקרוב ותדון, קרוב לוודאי, בהצעת החלטה הקוראת להכיר במדינה פלסטינית בגבולות 1967 ובירתה מזרח ירושלים. בנאום בר-אילן ביוני 2009 התנה נתניהו את נכונותו לקבל את עיקרון שתי המדינות לשני העמים בהכרת הפלסטינים בישראל כמדינת העם היהודי, בהיותה של המדינה הפלסטינית מפורזת כולל אי-שליטתם במרחב האווירי.

בנאום בכנסת (16 במאי 2011) הרחיב נתניהו והוסיף למשוואת בר-אילן, כי פתרון בעיית הפליטים הפלסטינים יהיה מחוץ לגבולות ישראל וכי גושי ההתנחלויות יישארו בריבונות ישראל. בשאלת הביטחון חידש נתניהו בהשוואה לנאומו בבר-אילן בדבריו על נוכחות ארוכת טווח של צ.ה.ל. לאורך נהר הירדן.

גם בנאום בקונגרס נוספו חידושים על-אף מחאות תומכיו מימין אחרי הנאום בכנסת. הוא חזר בנאומו זה, בפני שני בתי הקונגרס, על נוסחתו בנושא ההתנחלויות והוסיף, כי כמה התנחלויות תשארנה אחרי ההסכם מעבר לגבולות ישראל. נתניהו אף התקרב לנוסחה שהוצעה לו על-ידי גורמים במפלגת העבודה (שלפני הפיצול) וקדימה, לפיה גודל שטחה של המדינה הפלסטינית יהיה זהה לזה שהיה לפני המלחמה ב-1967. בנאומו בקונגרס אמר נתניהו, כי "נהיה נדיבים באשר לגודל המדינה הפלסטינית העתידית".

בנאומו בפני שני בתי הקונגרס נוסף חידוש מעניין בנושא ירושלים, שיעורר שאלות ודרישות להבהרה. אחרי שחזר על העמדה הישראלית המסורתית, הוסיף נתניהו את המשפט "אני יודע שזה עניין קשה לפלסטינים אך אני מאמין, כי עם יצירתיות ורצון טוב ניתן למצוא פתרון". אין לפרש את דבריו אלה כהכרה בחלקים במזרח ירושלים כבירת המדינה הפלסטינית אבל יש לקרוא בכך גמילתה של הכרה ברגישות הנושא ונכונות לחפש פתרונות יצירתיים. זו בהחלט תוספת חדשנית לעמדתו הלקונית הקודמת של נתניהו בנושא ירושלים.

בנימין נתניהו הוכיח שוב שהוא פוליטיקאי תאב השרדות פוליטית והנוסחאות שבהן השתמש בנאומו בפני קונגרס ארצות הברית יאפשרו לו לשרוד מעבר לתוחלת החיים של ממשלות בישראל. ניסיון הימין במפלגתו שלו לאזקו נכשל. במאמר ב"ניו-יורק טיימס", ערב ביקור נתניהו, הציע חבר מפלגתו דני דנון, שישראל תספח את יהודה ושומרון אם יפנו הפלסטינים לאו"ם. אין ספק שדנון והשותפים לדעותיו מאוכזבים קשות מנאומו של נתניהו, בו הבהיר, כי ישראל והפלסטינים חולקים את הארץ אף כי היא ארץ אבות לעם היהודי. השמאל בישראל אף הוא מאוכזב שכן נתניהו נמנע מאמירות בדבר היות קווי 1967 הבסיס למשא ומתן או בדבר הצורך לחלק את ירושלים. אבל לא לאלו ולא לאלו כיוון נתניהו את דבריו ולא הם שיפילוהו בקדנציה השנייה לכהונתו. מי שצריכה להיות מוטרדת היא יושבת ראש מפלגת קדימה והאופוזיציה בכנסת. מאז נאום בר-אילן, הולך נתניהו ומאמץ את הנוסחאות של הקונצנזוס הישראלי והוא מאיים לכרסם במעמדה כמייצגת את הרוב הדומם, המוכן להקמת מדינה פלסטינית ולפשרות כולל הורדת התנחלויות אך מטיל ספק בכנות כוונותיהם של הפלסטינים.

במפגש ה-G-8 בצרפת ידונו ראשי המדינות בשאלות כבדות יותר מהמשבר במשא ומתן הישראלי-פלסטיני. ראש ממשלת ישראל לא סיפק להם נוסחת קסם למניעת הדיון בעצרת הכללית של האו"ם, שתתכנס בספטמבר הקרוב. אולי הוא סיפק להם אמתלה שלא לתמוך בהצעת ההחלטה שתוגש. אין להסיק מכך שנתניהו אינו מודאג ממה שעלול להתרחש בעצרת הכללית של האו"ם בספטמבר הקרוב וסביב ההחלטה שתתקבל. זה אומר שנתניהו רואה שלשה ספטמברים לנגד עיניו כפוליטיקאי גם אלו של 2012 ושל 2013, שבהם עוד יוכל לכהן כראש ממשלת ישראל.